

Još o malom tetrijebu

Vraća li se ruževac kući

Da li je zaista ovih 40 godina, koje su iza nas, mali tetrijeb boravio u našim šumama, a da to mi lovci nismo uopšte registrovali, ili se možda radi o njegovom ponovnom "povratku kući", s obzirom na njegovu izraženu potrebu za lutanjem

Piše: Sakib Kljajić

O velikom tetrijebu gluhanu u posljednje vrijeme dosta se pisalo, što svakako raduje. Međutim, o druga dva člana iz porodice šumskih koka (mali tetrijeb - ruževac i lještarka), koji sačinjavaju takozvani "trolist", nije se gotovo ništa pisalo.

Ruževac, ili mali tetrijeb, kod nas je sjevrejmeno prozvan krilašćić ili turlukovac, a po raspoloživim podacima naselio se na Hrbaljini kod Glamoča početkom druge polovine 20. stoljeća. Od ove kolonije na Hrbaljini, nastale vjerovatno iz nagona za skitanjem, ruževac je svoj areal proširio po susjednim planinama, u pravcu jugozapada, na Medugorju kod Šatora i u pravcu sjeveroistoka, u podnožju Vitoroga. Prema navodima našeg poznatog lovnog stručnjaka Osmana Firdusa, tetrijeb ruževac je, pored Hrbaljine i Šatora, naseljavao i Vitorog, Vijenac, Konjuh i Staretinu, a prema neprovjerenim saznanjima naseljavao je i prostor Ljubišine kod Foče.

Tetrijeb ruževac živi otprilike u istim predjelima kao i gluhan, ne spuštajući se tako daleko na jug, ali se nastanio malo više na sjever. Voli krajeve u kojima ima mnogo niskog grmlja, a ne podnosi pravilno zasade i odgojene šume. Breza mu je najmilije drvo, pa se nigdje ne može naći u takvom broju kao u brezovim šumama, gdje je zemljište obraslo gustim izdancima, vrieskom, borovnicama i drugim niskim biljem.

Ruževac je srazmjerno vitko građen, kljun mu je srednje dugačak i snažan, a noge ne samo što su mu obrasle do prstiju već su perjem obrasli i prsti. Krila su mu kratka, a rep je kod koke plitko odrezan, dok je kod mužjaka duboko razdvijen, tako da najduža krilna pera donjeg dijela krila prelaze najkraća srednja repna pera. Spolja su repna pera produžena i savijena u obliku roga ili srpa, tako da cijeli rep izgleda kao lira. Mužjakovo perje je crno, a na glavi, vratu i donjem dijelu leđa svjetluca predinom čeličnoplavom bojom. Na složenim krilima vidljive su snježnobijele trake. Podrepno perje je bijelo, krila su spolja crnkastosmeđa sa sivim tonom i bijelim badrljicama, dok su repna pera crna. Kljun mu je, takode, crn, a ako očiju ima jako crvenu mesnatu ružu. Ženka liči na koku tetrijeba gluhanu. Boje njenog perja je mješavina rdastožute i rdastosmede sa poprečno crnim prugama i mrljama. I gluhan i ruževac zbog toga negiraju pravilo o ljepšem spolu.

Ruževac je dugačak do 65 centimetara, a raspon krila dostiže 95-100 centimetara, dok je ženka za 15 centimetara kraća.

Tetrijeb ruževac je snažna ptica, kao i gluhan, ali je u svojim pokretima ipak nešto spretniji. Trči brže od gluhanu i pri tome nosi tijelo spuštenu prema natrag sa ispruženim vratom. Na drveću se drži povremeno uspravno, a povremeno vodoravno. Vrat permanentno uvlači i isteže u vis radi kontrole prostora oko sebe. Radije sjedi na listopadnom nego na crnogoričnom drveću, a na zemlju slijeće mnogo češće od gluhanu. Čula su mu vrlo izoštrana. Odlično mu je razvijeno čulo vida, sluha i mirisa, a u svim prilikama je krajnje oprezan. Premda su mu krila kratka, leti vrlo dobro i sasvim pravo, jako brzo mašući krilima, pa često može u jednom mahu da preleti velike udaljenosti. Leti šumno, ali mnogo manje od gluhanu. Vrlo rijetko dozvoljava da ga nadmudre, a svaku sumnjivu pojavu smatra opasnom i nastoji da odmah umakne. Za vrijeme svadbene igre mužjak ispoljava takvo bogatstvo tonova kakvo bi malo ko očekivao od ovakve, inače vrlo šutljive, ptice.

U pogledu ishrane ruževac se razlikuje od gluhanu, jer se uvijek hrani nježnijom hranom od gluhanu. Glavna hrana su pupoljci drveća, mace, lišće, jagode, borovnice, zrnjevlje i insekti, dok se mladi gotovo isključivo hrane sitnim insektima.

Lovci na tetrijebe gluhanu tvrde da nijedna ptica ne može da premaši svadbenu

igru njihovog ljubimca. S druge strane, lovci na ruževce se sa takvom konstatacijom uopšte ne slažu vjerujući da je ljubavna igra tetrijeba ruževca nešto najljepše što nam proljeće može donijeti. Svadbena igra ruževca u sjevernoj Evropi počinje u vrijeme pupanja breze, a traje sve do maja. Ruževac bira za svoju ljubavnu pjesmu čistinu u šumi, najradije neku livadu, ali i sječju na kojoj mu izdanci mladog drveća ne smetaju. Već uveče slijeće na pjevalište, uzlijeće na drvo i tu, sa prekidima, igra i pjeva dok se ne spusti noć. U ranu zoru napušta drvo i slijeće na zemlju gdje nastaje pravi koncert "čurlikanja". Predanja o ruževcu zadržala su se u sjećanjima ljudi, pogotovo onih koji su nastanjeni u glamočkom kraju. Ruževac je, zbog svoje vanredne ljepote, crvene ruže u obliku polumjeseca i srpolipnog repnog perja, bio toliko omiljen, ne samo kod lovaca nego i kod naroda, tako da je predstavljao simbol ratobornosti i muške odvažnosti. Još je u 19. stoljeću nastalo vjerovanje da je naročito sretan onaj ko ga vidi u prirodi. Radosti nije bilo kraja kada bi kosci i kupilice, radeći na planinskim livadama, primijetili jato mladih ruževaca koje predvodi majka. Takve radosti vremenom je bilo sve manje, s obzirom na permanentno smanjivanje brojnosti ruževca koji je početkom druge polovine proš-

log stoljeća doveden na ivicu istrebljenja.

Postavlja se pitanje zašto? I pored toga što je bivša zemaljska vlada Bosne i Hercegovine, svojom odlukom broj 131 - 923/1, od 16.11.1897. godine, obrazovala državno rezervatno lovište na Hrblijini, površine 60 000 hektara, u šumskim kompleksima Čardak - Duled - Vitorog - Hrblijina - Kujača - Malovan i Brljuča, koji su se prostirali u tadašnjim srezovima Jajce - Bugojno - Livno i Glamoč, opstanak tetrijeba ruževca doveden je u pitanje. Kao glavni razlog njegovog nestanka sa Hrblijine, gdje je nekad bio najbrojniji na Balkanskom poluostrvu, može se vezati za intenzivno stočarenje na tim prostorima. Naime, ovčarska farma PD Hrblijina iz Glamoča, koja je bila stacionirana u samom centru lovišta, ugrozila je opstanak ruževca tako što su velika stada ovaca i goveda, u pratnji većeg broja pasa, tokom cijele godine vršila ispašu. Pašom stoke po ovim terenima (Ćirića vrha - Matrag - Hamzin vrh) direktno je doveden u pitanje opstanak tetrijeba ruževca što se na kraju, nažalost, i obistinilo. Pokušaji da se zaštiti ruževac, te da se uvede zabrana paše na njegovim obitavalištima nisu urodili plodom zbog toga što predstavnici planinskog dobra Hrblijina nisu smatrali povoljnom ponudu da se ispaša vrši na pašarinskim površinama izvan šume (Škadimovac - Slovin - Vitorog - Kujača), uz subvencije za novogradnju vodoopskrbnih objekata u Škadimovcu. Stočari se nisu zadovoljili ni ponudom da se do lokaliteta Kujače izgradi kvalitetna putna komunikacija čime bi se u znatnoj mjeri poboljšali uslovi za uzgoj stoke. Ako se tome doda podatak da je na Škadimovcu takode postojalo vrelo na kome se mogla napajati stoka, te da su za vrijeme Austrougarske na tom lokalitetu podignuti ovčarnici, u narodu poznati pod nazivom "Švabine štale", onda se može zaključiti da je vladalo totalno odsustvo svijesti i potrebe da se osiguraju normalni uslovi za produžetak boravka malog tetrijeba na Hrblijini. O kakvom se lovištu radilo, možda najbolje ilustruje podatak da je na užem području od oko 200 hektara obitavao veliki tetrijeb gluhan, mali tetrijeb ruževac i tetrijeb kopilan, a o ostaloj divljači da i ne govorimo.

U našoj lovačkoj štampi i literaturi opisalo se sa podatkom da je posljednji tetrijeb ruževac odstrijeljen u lovištu Hrblijina davne 1962. godine. Od tada pa do danas malo se pisalo o ruževcu, niti su se preduzimale određene aktivnosti na utvrđivanju stvarnog razloga njegovog nestanka iz naših lovišta, a o pokušajima da se ponovo vrati na svoja ranija obitavališta, takode, nije bilo govora.

Nedavno sam u časopisu "Dobra kob" pročitao tekst autora Slobodana Ličanina pod naslovom "Ruževac se vraća na rodnu Hrblijinu", a što je i razlog mog pisanja ovog teksta. U navedenom tekstu autor, prema pouzdanim saznanjima, iznosi podatak da je na planini Vranici (Katini torovi) 1991. godine odstrijeljen tetrijeb ruževac. Autor teksta takode ističe da je u ljeto prošle godine u srednjoj Bosni na prepariranje

donesen tetrijeb ruževac kojeg je odstrijelio jedan čoban u glamočkim šumama nedaleko od Hrblijine. Moju znatiželju u tom smislu podgrijao je i jedan od dopisnika Lovačkog lista sa terena, kada je u jednom od prošlih brojeva iznio konstataciju o prisustvu malog tetrijeba u našim šumama. Da stvar bude ubjedljivija, i gospodin Ferdinand Penava u jednom od prošlih brojeva Lovačkog lista iznosi podatak da su tokom prošle godine odstrijeljena četiri tetrijeba ruževca. O čemu se, zapravo, radi? Da li je zaista ovih 40 godina, koje su iza nas, mali tetrijeb boravio u našim šumama, a da to mi lovci nismo uopšte registrovali, ili se možda radi o njegovom ponovnom "povratku kući" obzirom na njegovu izraženu potrebu za lutanjem. Bez obzira na to o kom pitanju je riječ, nameće se potreba da se na stručan i argumentovan način provjere navodi o boravku malog tetrijeba u našim lovištima. Ukoliko se to potvrdi, potrebno je da se preduzmu neophodne mjere i radnje koje će doprinijeti njegovom opstanku i produžetku vrste. Ovo tim prije, ako se ima u vidu podatak da se od strane određenih entuzijasta, zaštitnika ove vrste divljači, planira izvršiti zamjena jaja velikog tetrijeba, uz prethodno markiranje gnijezda, jajima malog tetrijeba, s ciljem vraćanja malog tetrijeba na njegova ranija obitavališta. O namjerama takvih entuzijasta ne mogu i ne želim raspravljati, ali sam siguran da je malo onih koji bi na stručan način mogli odgovoriti takvim zahtjevima. Bez nauke i potrebnog znanja iz oblasti lovstva, siguran sam da bi svaki takav pokušaj imao kontra efekat sa nesagledivim posljedicama po populaciju i velikog i malog tetrijeba. Uzajamnim razumijevanjem i zajedničkim djelovanjem lovaca, šumara i poljoprivrednika mislim da se može, uz malo truda i ulaganja, stvoriti ambijent u kome će i mali i veliki tetrijeb neometano produžiti svoju vrstu.

